

ROBERT CAPA 20. SZÁZADA A BUDAPESTI METRÓN

„CAPA pontosan tudta, mit kell keresnie, és ha megtalálta, mit tegyen vele. Tudta például, hogy a háborút képtelenség lefényképezni, mivel az javarészt érzelem... [...] Capa fényképezni tudta az indulatokat, a vidámságot, a szív gyilkos fájdalmát. Még a gondolatokat is. Egy világot tudott ábrázolni, és ez a világ Capa világa volt.” (John Steinbeck)

Robert Capa 20. százada címmel látható a világhírű magyar származású fotográfus munkássága a Metró Art Galériában, azaz a budapesti 2-es és 3-as metró szerelvényeiben a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület és a Magyar Nemzeti Múzeum szervezésében.

Az utazók november 10-ig összesen kétszáz felületen találkozhatnak Robert Capa felvételeivel. Az anyagban helyet kaptak a spanyol polgárháború, a japán-kínai háború, a 2. világháború és az azt követő újjáépítés képei, de Capa sztálingrádi és izraeli riportkönyveiből, művészporthéiből, valamint a halála előtti percekben készített sorozatából is szerepel néhány fotó. A képek mellett korabeli hírek, tudósítások, irodalmi idézetek, valamint Capa saját feljegyzéseinek részletei olvashatók.

Robert Capa Friedmann Endre Ernő néven született Budapesten. Berlinben tanulta meg a szakma alapjait, majd zsidó származása miatt Hitler hatalomra jutása után távozni kény-

szült Németországból. Átmeneti bécsi, majd budapesti tartózkodás után Párizsban kezdett fotóriporterként dolgozni; 1936-ban vette fel a Robert Capa nevet.

Haditudósítóként részt vett a spanyol polgárháborúban, a japán-kínai háborúban, a második világháború észak-afrikai és olaszországi hadjárataiban, a normandiai partraszállásban, az első arab-izraeli háborúban, Franciaország indokínai háborújában. Politikai riportjai mellett filmforgatásokat, divatbemutatókat, ismert művészeket, sztárokat is fényképezett.

Az indokínai hadszíntéren 1954 májusában egy francia konvojt kísért, amikor – a jobb felvételi pozíció keresése közben – aknára lépett, és életét veszítette.

Hírlevél

MAGYAR ZSIDÓ KULTURÁLIS EGYESÜLET

XXIV. évfolyam, 8. szám

2013. október Chesván 5774

Temetetlen halottaink

Kamenyec Podolszk –
a magyar holokauszt előszobája

Az aranykor-mítosz dualista alapjai

Monarchianosztalgia a két világháború közötti
budapesti zsidóság körében (2. rész)

Tündérmező tájain – haszid legendák, meseszerű történetek

Határtalan Szabolcs-Szatmár-Bereg

Robert Capa 20. százada

A budapesti metrón

Magyar zsidó múlt és jelen

Határtalan Kassa – utazás a Felvidéken

Oroszos hangulatban

Új tanévvel folytatódik a Szabad Zsidó
Tanház

Csatlakozzon facebook oldalunkhoz:
www.facebook.com/mazsike | 988

SZABAD ZSIDÓ TANHÁZ

Előadássorozat a Mazsike és a Szombat folyóirat szervezésében

OROSZOS HANGULATBAN

Új tanévvel folytatódik a Szabad Zsidó Tanház

„Barangolás az orosz zsidó film történetében” címmel indítjuk el a 2013-2104-es tanévet, kilenc előadásból álló filmklub keretében: Dr. Bárdos Judit filmesztéta és Dr. Geréb Anna filmtörténész előadásában, a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület szervezésében, a Bálint Ház és a Szombat folyóirat támogatásával.

A következő előadás

OKTÓBER 30., SZERDA, 17:30
Bálint Ház – Gombóc terem (Budapest VI. ker., Révay u. 16.)

A tanév témái

- Történelmi háttér, a zsidó lét sajátosságai az Orosz Birodalomban;
- Téma-meghatározás – orosz-szovjet értelmezésünk: „meddig zsidó film az orosz film?”
- A zsidó-téma története az orosz filmben

Az előadássorozat során levetítjük Alekszandr Aszkoldov „A Komisszár” című filmjét, amely alkotás önmagában megtestesíti a zsidó téma ellentmondásos fejlődését az újabb orosz filmben, a mű az elhallgatás korszakában (1967-ben) készült, de csak húsz évvel később, az újjászületés pillanatában, 1988-ban mutatták be a nyilvánosság előtt.

Sorozatunkat az 1925-ben Sholem Aleichem novellájából készült Zsidó szerencse (Jewish Luck) című némafilm vetítésével zárjuk, amelyet élő zongorakíséret tesz majd még varázslatosabbá. Ez az alkotás volt az, amelyet Amerikában, első jiddis filmként mutattak be. A film a Bostoni Nemzetközi Zsidó Filmintézet legjelentősebb Zsidó filmgyűjteményében található.

[helyszín]

Bálint Ház (Gombóc terem)
Budapest VI. ker., Révay u. 16.
Belépődíj egy alkalomra 700 Ft.

További tervezett dátumok

Szerdai napokon, 17:30 órától
2013. október 30., november 13., december 11.
2014. január 8., február 12., március 12., április 2.

- Szombat Folyóirat
- Bálint Ház

További információ

www.mazsike.hu
mazsike@gmail.com
www.facebook.com/mazsike1988

[partnerek]

8

UTAZÁS A FELVIDÉKEN

Magyar zsidó múlt és jelen

TÁMOGATÓINK

MAZSIHISZ – MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ
HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGE

MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ ÖRÖKSÉG
KÖZALAPITVÁNY (MAZSÓK)

BÁLINT HÁZ

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

AMERICAN JEWISH JOINT
DISTRIBUTION COMMITTEE

IMPRESSZUM

Kiadó: Magyar Zsidó Kulturális Egyesület.
Cím: Budapest, VII. kerület, Garay u. 48.
Postacím: 1065 Budapest, Révay u. 16.
Telefon: (+36) 1 311 66 65
Honlap: www.mazsike.hu
E-mail: mazsike@gmail.com
Felelős kiadó: Kirschner Péter
Szerkesztő: Deák Andrea
Borító: Szalontai Attila
Tipográfia, tördelés: ElektroPress Stúdió
Nyomda: Pannónia Print
ISSN 1219-79-04.

Barátkozunk a Facebookon!
www.facebook.com/mazsike1988

TARTALOM

Emlékezet

Temetetlen halottaink: Kamenec Podolszk 4
A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület
és a Holokauszt Emlékközpont felhívása

Sport

Kampány a rasszizmus ellen 5
Weisz Árpád tiszteletére rendeztek emléktornát Milánóban

Határtalan

Utazás a Felvidéken 6
Magyar zsidó múlt és jelen

Történelem

Híd a jelen sivárságából a múlt verőfényéhez 8
Monarchianosztalgia a két világháború közötti
budapesti zsidóság körében (2. rész)

Határtalan

Tündérmező táján 10
Haszid legendák, mesés történetek

Gasztronómia

Őszi hangulatban birs szezonra 12
Rubin Eszter receptjei

Kell egy csapat 12
Rövidfilmpályázatot hirdetett a Budapesti Zsidó Filmfesztivál

Vegyes

Programösszesítő 13

A Makabi Túraszakosztály októberi programja 14

Trauma és utóhatás 14

Van-e modern zsidó irodalom

Monarchianosztalgia a két világháború közötti budapesti zsidóság körében (2. rész)

HÍD A JELEN SIVÁRSÁGÁBÓL A MŰLT VERŐFÉNYÉHEZ

A numerus clausus néven ismert törvény a felsőoktatásba való bejutást szabályozta az adott nemzetiség vagy népfaj számarányának megfelelően. A törvényt a jogalkotó a korábbi magyar nemzetfelfogással ellentétben – mely a magyarországi zsidóságot a magyar nemzet részének tekintette – a zsidókra is alkalmazni szánta. „A nemzetgyűlés eldöntötte, hogy faj vagyunk...” (Egyenlőség 1920. szept. 25./ 1. Elvégeztetett...) értékelte a zsidósággal kapcsolatos új hivatalos álláspontot az Egyenlőség a törvény megszavazásakor.

A dualista elit a háború végével kiszorult a közéletből. Helyét a politikai és társadalmi átrendeződés során korábban marginális szerepet játszó csoportok töltötték be. Az elit és koncepcióváltásokat a különböző zsidó csoportstratégiák hangadói eltérően értelmezték. A kongresszusi zsidó elit, az 1920-ra kialakult új helyzetet a háború következményének tekintette és ideiglenesnek gondolta. Abban reménykedtek, ha a rendkívüli idők elmúlnak, akkor visszaállnak a háború előtti állapotok. Az orthodoxia a háború negatív hatásait emelte ki, befelé fordulást és hitvédelmet hirdetett, miközben a szervezet világi vezetősége misztikum iránti fogékonyságot is tapasztalt a hívek körében. Magyarországra erkölcsi süllyedésben lévő társadalomként tekintettek a hitbizalom cikkírói. A vallásosság elmélyítésével ezt az erkölcsi romlást kellett az orthodox izraelita hitfelekezeten kívül tartani. Ez egy korábban is meglévő közösségi kríziskezelő mechanizmus kiterjesztésének, a közösségi normák válság idején történő megerősítésének tekinthető. Az orthodox sajtó szerint az erkölcsi értékek csökkenése „a világháború befejeztével mindenütt előállott, amelyet helyes irányítással a jövőre nézve okvetlen meg kellene gátolni, ha a rég bevált társadalmi erényeket, szokásokat és felfogásokat ismét érvényre juttatni óhajtjuk.” – (Zsidó Ujság 1926. júl. 9./ 8-9 Ifjúságunk címére. Háromheti reflexziók) – írták.

A magyar nemzetstratégia megváltozásával a cionisták az „asszimiláns”, tehát a neológ stratégia csődjére mutattak rá, és okolták a kongresszusi elitet, hogy mereven elutasította el a zsidó nemzetiség létezését. A dualizmus időszakát a liberális korszakának nevezték, és szerintük a Monarchia (liberalizmus) bukásával eltűnt a neológ stratégia társadalmi-politikai közege. Úgy vélték, hogy a megváltozott magyaror-

szági (sőt európai) környezetben a zsidók számára kizárólag a nemzeti közösségben való gondolkodás jelentheti a jövőt.

Az első világháborút követően a magyar politikai élet radikális eltváltáson ment keresztül. A dualista, alapvetően liberális politikai eliteket (szabadelvű, függetlenség) új nemliberális politikai elitek váltották fel. A Monarchia időszakára jellemző közjogi vita, megváltozott körülmények között, az állami főhatalomról szóló vita keretében támadt fel újra. Azonban ahogy a IV. Károlyt támogató legitimistákat nem lehet azonosítani a szabadelvűekkel, úgy a szabad-királyválasztókat sem lehet azonosítani a korábbi függetlenséggel. A legitimista KNEP (Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja) vezérkara ugyanis nem a dualizmus korában több évtizeden át kormányzó Szabadelvű Párt (később Nemzeti Munkapárt) soraiból került ki, hanem az Monarchia időszakában periférikus politikai pártnak tekintett, antiszemita Katolikus Néppárt első vonalából (az a szabadelvűnek megmaradt néhány királypárti főrend nem befolyásolta alapjaiban a zsidókkal kapcsolatos legitimista politikát). A legitimistákhoz hasonlóan a szabad-királyválasztók meghatározó személyiségei szintén zsidóellenes állásponton voltak. A két politikai vonulat gyakran vádolta egymást zsidópártisággal. Így nem véletlen, hogy a radikálisan megváltozott politikai környezetben, mind a neológ, mind a cionista lapok mögött álló szerkesztői elitek a nyilvános politikai szerepléstől való távolmaradásra szólították fel táborukat. Azzal érveltek egyrészt, hogy az antiszemitizmus főáramba kerülésével a nyilvános zsidó szerepvállalás csak árt a támogatandó ügynek, másrészt szerintük zsidó szempontból teljesen mindegy ki kerül ki győztesen a küzdelemből.

Ezek a tendenciák nem párhuzam nélküli egyedi sajtósági játékok. Hasonló jelenségekre mutat rá Abrevaya Stein az Oszmán Birodalom romjain, ahol a zsidókat a korábbi rendszer támogatóiként mutatták be az új török etnikus önértelmezések, az emigráns zsidóság körében pedig szintén megjelent – a francia mintára modernizált, letűnt – birodalom kora iránti nosztalgia. Ettől több tekintetben eltért az orosz helyzet, ahol hasonló nosztalgia nem alkalmazható ki, a szovjet hatalom viszont a zsidóság körében is a szekuláris etnikai meghatározást preferálta.

Az aranykor-mítosz dualista alapjai

Mit jelentett társadalmilag a zsidó irányzatok számára a Monarchia kora? A communitas judeorumok átalakítását a premodern-modern váltás keretében már a felvilágosult abszolutista uralkodók megkezdték a 18. század végén. A Monarchia viszonylatában II. József vonatkozásában ezt támasztják alá Kieva történeti vizsgálódásai is. A zsidók „hasznos polgárokká” tételének törekvése viszont eltérő módon hatott a birodalom különböző részein. Amíg például Galiciában számos kezdeményezés kudarcot vallott, Bohémiában és Morvaországban a zsidó közösségek német nyelvűségét eredményezte. A premodern-modern váltás keretében a testületi formák gyengülése a zsidóság esetében is megfigyelhető volt. Az állam „az egy mindenkiért és mindenki egyért” felelősségének elve helyett egyénekként kezdte kezelni a zsidóság tagjait. Számos dolognak helyi közösségi hagyományok hatáskörébe utalását pedig a modern szerződéses elv váltotta fel. Az individualitásában megragadott polgár világképének középpontjában így már nem Isten és a transzcendens által legitimált királyi hatalom, hanem önmaga és saját politikai elköteleződése állt. Az 1868-69-es zsidó kongresszus megkésett professzionalizálódásnak (felekezeti esedésnek), a modern keretek közé történő állami beillesztés igényének tekinthető, amely fontos állomás volt az emancipálás (jog-egyenlőség) és recipiálás (bevett felekezetté tétel) folyamatában. Az uralkodóhoz kötődő – vallástörvényileg szabályozott – viszonyulás mellett a zsidóság körében teret nyertek a helyi nemzeteszmék szimbolikus politikáinak vallásos jellegű kultúrszai is. Ez azonban nem magyar jelenség, hanem a különböző nemzeti keretek között jogi/ társadalmi befogadást nyert európai zsidóság egészét jellemezte. Általános tendenciaként emelhető ki – Hymen nyomán – a 19. századi általános európai gazdasági felemelkedés keretében a vidéki zsidó fiatalok életformaváltása, városba költözése és társadalmi felemelkedése is. Magyar viszonylatban például a zsidók számára a

nagyvárosi értelmiségi pálya, nem egyszerűen megélhető lehetőség, hanem a politikai emancipáció után a társadalmi recepció siettetésének is fontos eszköze volt. Egy virágzó szakmával járó vagyonosodás nagyobb lehetőséget nyújtott a presztízsszempontokat is követő konnubiális felemelkedésre.

A felekezeti esedés fontos hozadéka volt a különböző zsidó irányzatok intézményesülése, a korábban autonóm hitközségek feletti szervezetek létrejötte. Ezeknek a szervezeti eliteknek a diskurzusai tükröződtek az egyes izraelita irányzatok hivatalos és félhivatalos sajtóiban. A modern nemzeti keretek pedig útnak indították a zsidó nemzeti önértelmezés különböző kísérleteit. A századfordulón zsidó nemzeti törekvések még periférikus önértelmezéseknek számítottak, de a Nagy Háborút követő etnikus keretek között megerősödő stratégiák lettek, amelyeket az két világháború közötti Magyarország és az utódállamok eltérően kezeltek.

A Monarchia kora a társadalmi felemelkedés, és a jog-egyenlőség mellett eképp az intézményesülés fontos – és később nosztalgiával idézett – korszaka lett.

Glässer Norbert – Zima András
(Folytatás a következő számunkban.)

Az írás az MTA–SZTE Vallási Kulturakutató Csoport (03 217) keretében készült